

Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ

Ο ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

ΥΠΟ ΤΗ. ΒΙΡΤ

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀσχολῆται τις μόνον μὲ τὰς ἐξαίρετικὰς προσωπικότητας καὶ μὲ τὰ ἀσυνήθη γεγονότα.

Ἡ λαϊκὴ μάζα ἐν τῇ ἀπλότητι τῆς καὶ τῇ συνηθείᾳ τῆς δέον νὰ προκαλῆ ἐξ ἴσου τὴν προσοχὴν μας, ἄς στραφῶμεν λοιπὸν πρὸς αὐτήν, ἄς στραφῶμεν πρὸς τὸν λαὸν αὐτὸν τῶν ξυλουργῶν καὶ σιδηρουργῶν, τῶν γραφέων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀγρῶν.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ λογαριάσῃ πάντοτε μὲ ἀκαίρους ἀριθμοὺς. Οἱ περισσότεροι εἶναι κλασματικοί. Πλὴν ὁ Λογιστὴς ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν εἶναι ὑποχρεωμένος ἐν τέλει νὰ κάμῃ καὶ χρῆσιν αὐτῶν.

Εἶναι οἱ μικροαστοὶ, ποῦ φαντάζονται τοὺς ἑαυτοὺς τῶν μεγάλους μιά καὶ ποῦ ὡς ὀλότης ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ εἶναι κυρίαρχοι.

Μᾶς διεσώθησαν κολλὰ μαρμάρινα μνημεῖα τάφων. Τὸ κοιμητήριον τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων μᾶς ἀπεκαλύφθη καὶ οὕτω ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὰς μορφὰς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νέων εἰς ἀπουπώματα. Πρόκειται κυρίως περὶ εἰκότων ἐκ τῆς κλέον δροσερᾶς ζωῆς. Ἀλλὰ δὲν μᾶς χρησιμεύουν.

Ὁ θάνατος ἐξευγενίζει, καὶ μόνον οἱ πλούσιοι ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν τοιαῦτα πολυτελεῖ μνημεῖα.

Εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα διαθέτομεν τοιαῦτα ἀπεικονίσματα ἐπὶ τῶν βάζων καὶ τῶν δοχείων. Πλὴν αἱ μορφαὶ ἐνταῦθα εἶναι πολὺ γενικαί, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀτομικότητος συ-

ναντῶνται δὲ αἱ αὐταὶ ἐφ' ὅλων τῶν δοχείων.

Πλὴν ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν ὅλοι δμοιοί, δὲν ἦσαν ὅλοι ἐξ ἴσου αἰσθητικοὶ καὶ εὐγενεῖς καὶ δὲν ἦσαν ὅλοι ἐξ ἴσου ἐξυπνοί.

Ἐδῶ διασχίζει τοὺς δρόμους τῆς πόλεως ὁ χωρικός· φορεῖ καὶ ὑποδήματα ὑπερβολικὰ χονδρὰ, δὲν ἔχει δεκαεὶ οὔτε γιὰ τοὺς ὠραίους ναοὺς οὔτε γιὰ τὰ ἀγάλματα. Μόλις ὅμως ἐμφανισθῆ στὸν δρόμον κανὲν ζῶον καμμιὰ ἀγελάδα ἀνοίγει τὰ μάτια του καὶ στέκεται καὶ τὴν παρατηρεῖ.

Ἐκεῖ εἶναι ὁ φιλάργυρος, τὸν καταλαβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ παλτὸ του ποῦ τὸ ἔχει κόψει πολὺ κοντὸ.

Ἐδῶ ὁ χωρὶς τάκτ ποῦ εἰς τὸ θέατρον χειροκροτεῖ μόνον ἄφοῦ χειροκροτήσουν καὶ οἱ ἄλλοι.

Ἐκεῖ ὁ ἠλίθιος ποῦ εἰς τὸ θέατρον ἀποκοιμᾶται καὶ μένει μόνος του εἰς τὸ τέλος ἀφοῦ φεύγει ὁλος ὁ κόσμος. Πάλιν ἄλλος ὁ πάντοτε ἀνικανοποίητος ποῦ αἰωνίως παραπονεῖται. Μήπως ὅμως καὶ ὁ δειλὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι τύπος ὅταν μάλιστα ἐν καιρῷ πολέμου φεύγει ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς μάχης μαζὺ μὲ τοὺς πληγωμένους κάμνει πῶς ἀσχολεῖται μὲ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ τέλος ψεύδεται λέγων ὅτι ἔσωσε τὸν πληγωθέντα, ὅτι τὸν ἐξήγαγε αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον ζώνην;

Διὰ τὰς ἀδυναμίας αὐτὰς τῶν ἀνθρώπων μπορούσε κανεὶς νὰ γελάσῃ ἢ νὰ σηκώσῃ τοὺς ὄμους του, αὐτὰ ὅμως ἦσαν ἀνίκανοι τὸν ἐποχὴν ἐκελήνην νὰ προκαλέσουν τὴν προσοχὴν

τῶν κωμικῶν καὶ νὰ τοὺς δεσμεύουν. Ἡ κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνους, ποῦ ἐνεφανίσθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολέμου ἐν Ἀθήναις, εἶχε εὐρύτερας ἐπιθυμίας. Εἶχε κυρίως μίαν τάσιν ἐνεργητικῶς πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν καὶ ἐμαστίγωνε τοὺς ἀνθρώπους πρὸ πάντων ἐφ' ὅσον ἔβλαπτον τὸ κράτος. ἐφ' ὅσον ὑπέσκαπτον τὴν ὑγίαν λαϊκὴν ζωὴν καὶ συνείδησιν.

Ὁ λαὸς ἔπρεπε νὰ ζῆ καλὰ καὶ ἔπρεπε αὐτὸ νὰ τὸ κάμῃ κανεὶς νὰ τὸ καταλάβουν οἱ κύριοι πολιτικοί.

Ἄν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ οἱ συντρόφοι του (τότε ὑπῆρχε ὀλόκληρος ἀριθμὸς κωμικῶν ποιητῶν) κατώρθωσαν νὰ ἐπιδράσωσιν διὰ τῶν ἔργων των καὶ τῆς ἐν γένει ἐμφανίσεώς των ἐπὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλο πρᾶγμα.

Ἄνευ διαταγῶν ἐπιτίθεντο μὲ ὀρμὴν κατὰ παντὸς ποῦ ἐν τῷ δημοκρατικῷ ἀστικῷ κρᾶτει ἐθεώρουν ὡς μὴ συμβιβασόμενον μὲ τὰς ἰδικὰς των ἀρχὰς χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται ποσῶς διὰ τὰς συνεπειὰς τούτου.

Ἄς σκεφθῆ κανεὶς τί θὰ ἐγένετο σήμερον ἂν π. χ. ἀνεβιβάζετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ πρόσωπον ἐνός Σάιντεμαν, ἢ ἐνός Χίντεμπουργκ, ἢ ἐνός Πουανκαρὲ ἢ ἐνός τῶν μεγαλυτέρων συγχρόνων καλλιτεχνῶν διεμορφοῦτο ἐπὶ τὸ κωμικόν, ἐσατυρῶντο καὶ ἐκτυπᾶται ἐν τέλει καὶ μὲ κλοῦβια αὐγά.

Τὸ ὑλιγώτερον θὰ ἦτο μία ἐπὶ ἐξυβρίσει καταδιώξις καὶ μία ἐπέμβασις τοῦ εισαγγελέως, παρ' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας κωμῳμέθα ὅτι ἀπολαμβάνομεν σήμερον.

Τότε ὑπῆρχε πραγματικὴ «ἐλευθέρᾳ σκηνῇ» καὶ οἱ νεαροὶ κωμικοὶ ποιηταί, οἱ πλεῖστοι ἀνθρώποι τῆς ἀντιπολιτεύσεως τὴν ἐξεμεταλλεύοντο ὅσον ἠδύναντο περισσότερον.

Εἶναι καρναβάλι. Ἐμπρὸς. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκούῃ πάντοτε τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸν Προμηθεῖα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τὰ καταθλιπτικὰ ἔργα τοῦ Εὐρῦπιδου. Ἄς γελάσωμεν. Αὐτὸ ἰσχυροποιεῖ τὰ νεῦρα· πρέπει νὰ ξεραθοῦμε στὰ γέλια. Αὐτὸ εἶναι ὑγεία. Αὐτὸ εἶναι ἐσότη. Ἄς ἴδωμεν τὴν ζωὴν μέσα ἀπὸ τὴν σφαῖραν. Ἄπὸ τὸν καθρέπτην αὐτὸν ἐξέρχονται τὰ πάντα παραμορφωμένα.

Τὸ μέτωπον γίνεται μικρὸν, ἡ μύτη ὑπερβολικὰ χονδρῆ καὶ τίποτε πῶ θυμαῖοισιν ἀπὸ τὸ

νὰ βγάλῃ κανεὶς τὴν γλῶσσαν του.

Εὐθυμὸς ποιησις καὶ χονδροκοιμένη ἀκαθαρσία ἀναμειγνύονται ἐνταῦθα.

Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἦτο μόνον τὸ βρέφος τῶν Μουσῶν. Καὶ τὸ κοινὸν τὸ ἀποκαλεῖ τροφὸν του.

Εἰς ἡμᾶς σήμερον εἶναι δύσκολον νὰ κατανοήσωμεν τὴν ποίησιν ταύτην. Μᾶς εἶναι τὸ πλέον παραξένον ἀπὸ ὅτι μᾶς ἐκληροδότησαν αἱ Ἀθηναί.

Τὸ ἀνέκφραστον ἐδῶ γίνεται γεγονὸς « Μόνον δι' ἄνδρας » θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ γράψῃ ἐμπρὸς ἀπὸ κάθε ἀπὸ τὰ διασωθέντα ἔργα του.

Ὅστις ὅμως βυθίζει εἰς αὐτὰ τὸ βλέμμα του εὐρίσκει ἐκεῖ πληθὸς ἄσχετων ζωῆς. Πολλάκις ὁ τόνος εἶνε ὑπέροχος.

Ἡ Κωμῳδία αὕτη δὲν εἶναι ῥεαλιστικὴ, εἶναι γελοιογραφικὴ.

Τὸν πραγματικὸν ῥεαλισμὸν τῆς λεγομένης λεπτοῦς κωμῳδίας ἀνεβίβασεν ἡ σκηνὴ πολὺ βραδυτέρου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἠνθούουν εἰμὴ μόνον νὰ ἰδεοποιούν:

Ἡ τραγωδία ἰδεοποιεῖ κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ὑπερόχου, ἡ κωμῳδία κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀσχήμου καὶ τοῦ παραλόγου.

Ἐκεῖ ὑπογραμμίζεται τὸ πάθος, ἐδῶ τὸ γελοῖον.

Αἱ κωμῳδίαὶ αὗται τοῦ Ἀριστοφάνους ἦσαν πενιχρότεραι μὲν τῆς τραγωδίας εἰς ἀμφίσεις πλουσιώτεραι δὲ εἰς προσωπικόν. Διαθέτουν ἕνα χορὸν ἐξ 24 ἀτόμων ἐπὶ σκηνῆς δὲ ἐμφανίζονται ὄχι μόνον τρεῖς ἀλλ' ἀναρίθμητοι παίζοντες διαφόρους ῥόλους σ' ἅν νὰ μὴ ὑπῆρχε τέλος. Αὐτὸ ἐξηγῆται ἐκ τῆς γενέσεως τῶν λαϊκῶν τούτων διασκεδαστικῶν παιγνίων.

Ἐξεπῆδησαν μέσα ἀπὸ τὴν δίνην τῶν ἐορτῶν καὶ τὸν ἀποκρηάτικον θόρυβον τῶν δρόμων, διὰ νὰ περιβληθοῦν ὁμοιωτὴν μορφήν ἐκεῖνην ποῦ κτυπᾶ εἰς τὰ μάτια τοῦ θεατοῦ καὶ τὸν κάμνουν ὀπίσω ἀπὸ τὸ γελοῖον νὰ βλέπῃ τὸ τρομερόν:

—Γελάτε ὅσον μπορεῖτε περισσότερον. Ἡμεῖς ὅμως τὰ πιστεύομεν αὐτὰ.

Ἦδη 50 ἔτη πρὸ τοῦ Ἀριστοφάνους εἶχεν ἀναπτύχθῃ ἡ πρωτότυπος αὕτη κωμικὴ ποίησις ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ ποιητικὴ ἀξία ἠῦξανε συνεχῶς. Πλὴν τὰ πράγματα εἶχον ὑπολογισθεῖ διὰ τὸ ἄμεσον παρὸν καὶ οὕτω διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος δὲν ἤρριζε ἡ ποίησις αὕτη τῆς

περιστάσεως.

Κατά τὴν χρῆσιν ἐποχῆν τοῦ Περιζέου
ὁ Κρατῖνος ἦτο ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ποι-
ήσεως ταύτης, ὁ Κρατῖνος τοῦ τὸν Περιζέου
σκοπτικῶς ἀπεκάλει «τὴν μεγαλυτέραν Ἑλλη-
νικὴν γλώσσαν». Εἶναι ἐξηκριβομένον ὅτι ὁ
Κρατῖνος ἐπολέμει ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ
Κίμωνος κατὰ τοῦ Περιζέου Πανελλήνα ὠ-
νόμαζε ὁ Κρατῖνος τὸν Κίμωνα, καὶ μάλιστα
τὸν κράτιστον τῶν πανελλήνων. Ὁ Κίμων
ἦτο λοιπὸν δι' αὐτὸν ὁ φορεὺς τοῦ ἰδεώδους
τοῦ Πανελληνισμοῦ, τῆς Ἰδέας τῆς Ἑλληνι-
κῆς ἐνότητος.

Ἐν τῇ μεταξὺ ἤρχισεν ὁ Πελοποννησιακὸς
πόλεμος, οἱ Σπαρτιάται εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀτ-
τικὴν, νευρικότης ἐπεκράτει καὶ ἓνα πλῆθος
νέων ποιητῶν ἐνεφανίσθη τοῦ κατέκτησεν ἀ-
μέσως τὴν σκηνὴν καὶ προσέφερεν τ' ἀστεία
του εἰς τὸ κοινόν. Ἡ κωμωδία ἔλαβε τώρα
χρῆσιν καθαρῶς πολιτικὴν. Οἱ νεαροὶ οὗτοι
ἦσαν υἱοὶ ἀριστοκρατῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
μὴ ὑπερβαίνοντες τὰ 18 ἔτη, πλὴν πνευματώ-
δεις, ἀπιστεῦτως ὑπερῶριοι, καθὼς εἰς τὴν
νεωτέραν ἐποχὴν ὡς παραδείγματα ἔχομεν τὸν
Γκαίτη καὶ τὸν Μόζσαρτ, τοῦ κτυποῦν τὴν Δη-
μοκρατίαν, ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἱμπεριαλι-
στικῆς πολιτικῆς καὶ νοσταλγοῦν τοὺς χρό-
νους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοὺς
χρόνους τῶν Μαραθονομάχων. Τὸ πειρακτι-
κὸν ἀστείο εἶναι πάντοτε μετὰ τὸ μέρος τοῦ
κόμματος τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Οὔτε μία λέξις πρὸς ἔπαινον τῆς κρατού-
σης δημοκρατίας ἠκούσθη τότε ποτὲ ἀπὸ τῆς
κωμικῆς σκηνῆς. Μόνον χλευασμός. Ἄλ-
λά καὶ κανεὶς ἀλαλαγμὸς χαρᾶς διὰ τὰς κα-
ταχθείσας νίκας. Ὅπισω πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ
Κίμωνος τοῦ δὲν ἤθελε αὐτὸν τὸν πόλεμον,
τοῦ ἐπίσης δὲν ἤθελε τίποτα νὰ γνωρίζῃ οὐ-
τε ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ῥαθύμους θεω-
ρίας τοῦ ὑποσκάπτουν τὰ καλὰ ἦθη.

Ἡ ἄποψις ἐπομένως τοῦ Κρατῖνου παραμέ-
νει ὀλόκληρος. Ἐν τῇ αὐτῇ πνεύματι συνέβη

ὥστε οἱ νεαροὶ ποιητὰὶ νὰ λάβουν τὸ μέρος
τῶν συμμάχων τοῦ ἐφαινόντο νὰ πιέζονται
ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Δὲν ἐδωροκοῦντο ἀπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸν
κόμμα, ἀλλ' ὅμως ἀθροιστικῶς προέβαινον
εἰς τὴν ἀντιδημοκρατικὴν προπαγάνδαν τῶν. Τὸ
δὲ δημοκρατικὸν κοινὸν ἐγέλα εὐθύμως καὶ
οὐδέποτε διεμαρτύρητο. Εἶναι ἓνα ὑπέροχον
ταλέντο νὰ προκαλοῦν εὐθυμίαν μετὰ κατὰ παί-
γνια.

Τοῦτο ὑπῆρξε καὶ ἡ θαυμασιωτέρα νίκη τῆς
μεγαλοφυΐας κατὰ τῆς κομματικῆς τύπων.

Ἐν μεγαλοφυῆς χιούμορ καταρρίπτει ὅλα
τὰ ὄρια.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ποιητῶν τούτων παρήγα-
γον πολὺ ὀλίγα ἔργα. Ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλε-
σμα ὁμοίως ὁ Ἀριστοφάνης ὑπερέβαλεν ὅλους.
Εἶχον 40 ἔργα αὐτοῦ. Εἶναι ἐκπληκτικὸν ὅτι
οὗτος οὐδέποτε ἔφερεν τὰ ὄπλα καὶ ὅτι δὲν
ἔδωκε περὶ τούτου οὐδεμίαν ἐξηγήσιν. 11 τῶν
ἔργων μᾶς διεσώθησαν. Ὅτι προσέφερον ἔ-
πρεπε νὰ εἶναι πάντοτε νέον· νὰ μὴν εἶναι
πληκτικόν.

Τὸ Λογοπαίγιον ἐν ὅλῃ τοῦ τῆ δόξῃ.

Ὅλα τὰ πνευματικὰ ἐπαγγέλματα διακωμο-
δοῦνται ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἰατρικόν. Ἐνταῦθα δὲν
ἦτο ἀσύνηθες ὁ εἰς παιγιῆς νὰ κλέπτῃ ἀπὸ
τὸν ἄλλον τὰ μοτίβα του καὶ νὰ προκαλοῦνται
ἐκ τούτου δημοσίᾳ ἐπεισόδια μεταξὺ τῶν.

Τὸ εὐκολώτερον ἦτο νὰ γελοιοποιοῦν τὰς
παλαιὰς ἱστορίας περὶ θεῶν καὶ ἡρώων.

Διηγοῦντο λοιπὸν περὶ τῆς Ληδοῦς μετὰ τὸν
κύκνον, παρέφραζον ἐν τμήμα τῆς Ὀδυσσεΐας
ἢ ἀκόμη καὶ τῶν Δαναΐδων τοῦ Αἰσχύλου.

Βραδύτερον ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ κατ'
αὐτῶν τῶν μουσικῶν καὶ τῶν ποιητῶν. Πρὸ
πάντων ὁμοίως ὁ Εὐρυπίδης ἦτο ὁ κοινὸς στό-
χος.

Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγῶνος ἱ-
στατο αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ προεχές)

